

RECORDANT LA PRESÈNCIA D'EN ROVIRETES

CARLES MAS GARCIA

Barcelona

En aquest 2020 tan estrany ha fet cent anys del naixement del flabiolaire Josep Verdguer *Roviretes*, i vint-i-cinc de la seva mort.

El recordem ara els pocs que vam tenir la sort de poder aprendre coses de l'ofici de flabiolaire directament d'ell, els seus conterrànies de Folgueroles, la gent del Grup de Recerca Folkòrica d'Osona, i també els que, sense haver-lo conegut personalment, s'han agradat de sentir-lo tocar en els enregistraments que se'n conserven. Emplacem-nos tots a celebrar-ho quan els temps ens permetin de reunir-nos amb normalitat. Queda pendent, i ja ho farem quan es pugui.

Però crec que no podia ser que avui i aquí als Col·loquis d'Arbúcies no se'n digués res, ni que sigui virtualment. Tot i que estic convençut que no podrem celebrar dignament la seva memòria si no ens podem aplegar els flabiolaires, aficionats o professionals, amb els altres músics del que s'anomena música tradicional (o popular, o com vulgueu anomenar aquesta marginal sensibilitat), ni sense trobar-nos amb els balladors per fer ball, o amb el públic en general. Ens cal que tots aquests puguem trobar-nos d'una manera presencial.

Perdoneu, però la videoconferència és la confirmació de l'allunyament personal. És la negació del compartir un espai i una música, unes textures sonores i una lluminositat de l'espai comú. Les vibracions dels bombos a les nostres entranyes i els ulls encesos de quan sentim flabiols no passen pels estrets canals telemàtics, ni que tinguem banda ampla ni les vies de la

5G. La música de flabiol i bombo és presencial i acústica: o és cultura de la sociabilitat —valgui la redundància d'*acústica*— o no serà.

Perquè el que tenim clar els que vàrem conèixer en Roviretes és que era una d'aquelles persones que irradien presència:

Amb un equilibri extraordinari entre la reserva o la discreció (però sempre amb una mirada espurnejant, trapella i continguda envers el món i els altres) i l'expansivitat d'una persona magníficament expressiva, riallera i bromista en uns moments, també greu i seriosa en altres, com quan explicava records dolorosos i vicissituds vitals dels seus temps dolents.

Com a excellent joglar que era, el recordem sempre amb un acudit per dir, una anècdota graciosa i mai feridora, una història real per explicar... Amb una gràcia inimitable que captivava els assistents, fos en una reunió, a l'aplec, a la festa o a un concert. Comunicava amb un refinament d'orador popular. I la seva música també era a la seva manera d'explicar, de parlar.

I de l'anècdota o de la broma que feia riure i que provocava immediatament una certa adhesió —crec no exagerar si en dic una comunitat col·lectiva— en Roviretes, amb el seu públic a la butxaca, feia el que volia: fer venir ganes de ballar un pasdoble, tant si era en un moment de ball, com si era assegut en el marc decadent d'un concert de música tradicional.

Ell sabia fer-lo voltar com una roda de molí ben enfarinada, fins a emborratxar-lo sense necessitat de vermut, en sentir-lo tocar un valset; desllorigar-li els malucs amb una rumba-havanera que tant podia ser íntima (d'aquelles de tancar els llums de la sala de ball i que quedin només les espelmes per poder-nos arrambar a la parella sense inhibicions), com podia ser amb una interpretació esclatant, rabiosa, sempre arriscada en els seus instruments, en els aguts d'un vals-jota que rebotien en un bombo embogit.

Era furiosament eficaç per provocar el moviment, el ball. Sabia alternar tot això i tornar quan calia a la gràcia d'una marsurca, al fraseig saltador d'un xotis o al virtuosisme real d'un

ball de rams d'aquells de donar-ho tot, tant el músic com els balladors.

Dissortadament, som pocs els que vam poder gaudir i aprendre de la seva manera de tocar realment per a fer ball: al llarg de la seva represa pública (1982-1995) no se n'hi van oferir gaire oportunitats perquè, normalment, per exemple als festivals de música tradicional o folk, se l'invitava a tocar en espais d'escenari i públic oient assegut. Per això em sembla que cal explicar que fer ball és alguna cosa més que tocar un enfilall de peces llegides obeint la teòrica disciplina d'un temps metronòmic de conservatori.

En Roviretes va ser un gran mestre en l'art de compondre un programa, d'adequar el repertori a la presència musical esperada pel públic, al caràcter i l'ocasió del moment. No es pot tocar sempre el mateix enfilall de peces, com no es toca el mateix ni de la mateixa manera en una trobada d'amics en un mas de les Guillerries que en un ball del diumenge o que en la ballada de la festa major de Folgueroles.

Si l'ocasió era de compromís, es feia una partitura seca amb els títols de les peces que havia seleccionat de la seva memòria. Però en general, aquesta partitura seca, aquesta *intenció de repertori* no sortia de la seva butxaca: ni se la mirava ni li calia. Improvisava i adaptava el repertori en funció de com reaccionava el públic en cada instant.

Tenia tots els recursos per improvisar sempre; tenir un repertori sempre obert a noves aportacions, adaptacions o reformulacions té aquest avantatge.

Crec que la veritable saviesa d'un músic popular no és només tenir, com ell tenia, dues-centes peces disponibles immediatament i per a qualsevol ocasió, i encara anar-ne incorporant més durant tota la vida, sinó que és l'art i l'atenció de saber reestructurar-ne els materials perquè siguin eficaços, pertinents i engrescadors en qualsevol situació.

D'en Roviretes i d'aquesta saviesa de músic popular —i que sap ser *popular* en una gran diversitat de situacions socials—

podem aprendre'n l'estratègia, cosa que va més enllà d'imitar-ne el repertori. Aquest és potser un dels aspectes del seu llegat que més hauríem de considerar: a un quart de segle de la seva mort, no aportaria res ni fer-ne l'avantpassat mític, ni un personatge legendari. Ni tampoc conformar-nos a tenir-lo per una font fàcil de repertori "tradicional".

No costarà gaire acceptar que les seves maneres interpretatives eren les d'un virtuós. Però podem entendre'n alguna cosa: en Roviretes tocava, amb una intuïció, llibertat i saviesa fenomenals de les alternances dinàmiques pel al ball, per fer passar els balladors per contrastos emocionals, emotius, i això tant per raons formals intrínseques dels gèneres que triava, com per la seva gestió de les energies de producció i projecció del so, així com pel significat simbòlic o de caràcter de la peça o la cançó que tocava. És a dir, que tenia les destreses que calen per arriscar-se en tot moment a reformular el repertori. I per això les seves interpretacions eren sempre fresques i actuals. No les podem encarcarar amb les etiquetes i les categories culturals habituals: les seves interpretacions no eren ni música tradicional, ni popular, ni folklòrica, ni antiga, ni moderna; no la podem limitar a cap d'aquestes categories, malgrat que la nostra mentalitat actual ens condiciona quan creiem que participava de totes.

Era música, viva, i punt. Quan ja n'hi havia prou de fer voltar el cap dels balladors amb un vals-jota —que en Roviretes sàviament deixava relliscar cap a canvis de mètrica interna que semblen acceleracions— era capaç de tocar amb la més absoluta i aparent senzillesa una melodia de valset o de cançó desempallegada de tot l'innecessari: una cançó que es diria un esquema de melodia, just un esquelet que sostenia la música i la presència, una essència de melodia rítmica al flabiol i de veu cantada a la mètrica del bombo.

Quan ja no calia ni florejar la melodia, ni picar de manera expansiva, ni defensar l'originalitat de la seva veu musical per sobre de les altres, quan ja havia demostrat que era, en aquests

aspectes, el millor del seu temps —i ho sabia—, ens enamorava el so intimista, més rítmic i més delicat que mai, que treia del seu bombo.

La melodia era pura respiració musical, no calien ni ornaments ni gaire variacions —solament les que se li presentaven i que, per dir-ho d'alguna manera, eren inevitables, perquè mai no tocava «pla, pelat» ni sense matisos o com qui llegeix la partitura escrita— i tot anava fluint entre la seva vida i els seus sons, entre el seu flabiol i el seu bombo, i també entre tots aquests aspectes del so i els que l'escoltaven.

Perquè en aquells moments escollits però freqüents, ja no hi havia distància entre ell en escena i un públic a plaça. Era una extraordinària capacitat de crear un vincle imaginari entre tots els presents mitjançant una sàvia recepta d'humanitat, de gràcia, de musicalitat, de generositat presencial, feta també de transicions de dinàmiques emotives. Una veritable festa per a tots els sentits. I era un dels pocs a qui podem perdonar sense condicions que, a la seva manera, en presumís més o menys discretament.

I com a pura respiració musical que era el seu tocar als espais col·lectius o en la seva intimitat domèstica, era capaç d'acabar la tonada o la festa amb quatre notes repartides aquí i allà, delicades, essencials. Amb quatre pinzellades de tímbrica antiga i arcaica i sonora a l'aire, amb quatre sons vibrants de melodia projectats i deixats en ressonància a l'espai, que tal vegada havíem tingut la sort de compartir.

No cal pretendre fer la biografia personal d'en Roviretes com si de la vida d'un sant es tractés. Fou una persona de carn i ossos, com tothom. El que s'ha de conèixer i d'honorar del seu record és la seva faceta de músic, d'artista, que al capdavall era la que mostrava i la que podem considerar pública. I si ens limitem a això ja hi ha molt per fer.

El seu recorregut com a músic de la tradició oral es pot llegir també com a imatge dels conflictes i abandonaments culturals i socials que van patir els músics de la seva generació —en ge-

neral, però els de la tradició oral en particular— durant quasi tot el segle xx. Quan, perquè quedaven massa pocs, els flabiolaires —o altres músics de la tradició oral— es van convertir en referents obligats, també es van trobar, sense buscar-ho, ara massa marginalitzats, ara massa míticament venerats, ara presos com a excusa. És el risc que corren alguns referents: han estat tan abandonats i tan marginalitzats, i s'ha tardat tant a conèixer-los amb una certa normalitat, que han acabat portats als festivals de música tradicional, i rebent homenatges que, sovint, solament han servit per a la construcció interessada de *folklorisme*, del *folk*, del *revivalisme* i de l'enèsima *riproposta* d'unes *arrels*; i per a autopenjar-se medalles les institucions i els establiments de la cultura popular.

En Roviretes se n'havia adonat. I s'hi va saber adaptar. Crec que si avui fos viu, encara se n'aprofitaria, sense que l'afectes-sin gaire ni els nostres estudis, ni les nostres teories estètiques, ni tota la faramalla institucional.

Amb temps, mitjans i condicions, crec que el que s'hauria de recollir d'en Roviretes és:

- Com va aprendre i com, molt després, «mostrava» de tocar (que no «ensenyava»).
- Com va ser la seva trajectòria professional.
- Les seves maneres interpretatives.
- Els estrats del seu repertori, i la variació, ornamentació i recreació de les peces.
- La presència escènica.
- La seva capacitat d'adaptació a l'entorn i a les expectatives que es van anar creant i modificant al seu voltant en èpoques i situacions diferents: des de tocar per als amics (un grup social en què el músic és un més) o, en la seva primera època, per exemple en un aplec en què el flabiolaire genera una mena de vincle col·lectiu, o ja a la segona, en contextos que imposaven una relació i una distància intèrpret/públic...

- La interpretació o valoració que ell mateix feia de la seva carrera de músic.
- La, diguem-ne, recepció del seu llegat de 1995 ençà.

Als que hem après alguna cosa d'en Roviretes, tant si el vam conèixer personalment com si no, ens pertoca recordar-lo, sempre que es pugui, intentant de respectar-ne la persona i la seva vida musical.

Barcelona, novembre 2020

